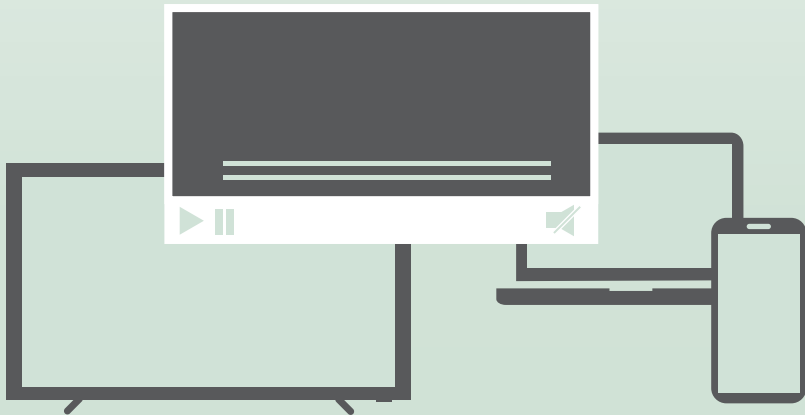

Ohjelmatekstitysten laatusuosituksset

Sisällys

Johdanto	4
Ohjelmatekstitys	7
1 Tekstitetyn kielen hyväksyttävyys	9
1.1 Kielioppi ja oikeinkirjoitus	9
1.2 Luontevuus	9
2 Luettavuus ja mielletävyys	11
2.1 Jaottelu	11
2.1.1 Rivijako repliikin sisällä	11
2.1.2 Virkkeen jaottelu useampaan repliikkiin	14
2.2 Ajastus	15
2.2.1 Repliikkien kesto	15
2.2.2 Lukunopeus	16
2.2.3 Kuvaleikkaukset	16
2.3 Kirjoitustekniset käytänteet	18
2.3.1 Virkkeen jatkuminen ja puhujan vaihtuminen	18
2.3.2 Asettelu ja ulkoasu	20
2.3.3 Tekstitykselle ominainen välimerkkien käyttö	23

3 Ilmaisun käytänteet	31
3.1 Sidoksisuus	31
3.1.1 Koherenssi	31
3.1.2 Koheesio	31
3.1.3 Teema ja reema	33
3.1.4 Painotus	34
3.1.5 Toistot	35
3.2 Puhekieli, slang ja murteet	36
3.3 Kiro sanat	37
3.4 Vieras kieli	37
3.5 Laulut, runot ja taustamusiikki	39
3.6 Kirjeet ja viestit	40
3.7 Lyhenteet	41
3.8 Kellonajat	41
3.9 Luvut ja mittayksiköt	42
3.10 Krediittirepliikki	43
Sanasto	47

Johdanto

Tässä asiakirjassa esitellään suomenkielisen ohjelmatekstityksen laatusuosituksset. Ohjelmatekstityksillä tarkoitetaan kielensisäisiä tekstityksiä, esimerkiksi suomenkielisten ohjelmien tekstitystä suomen kielellä. Suosituksia voi hyödyntää myös ruotsinkielisiin ohjelmatekstityksiin soveltuvien osien. Suositukset perustuvat av-käännösalan käytänteisiin, ja ne on laadittu yhteistyössä tekstittäjien, käännöstoimistojen, tv-kanavien, suoratoistopalveluiden ja Kotimaisten kielten keskuksen edustajien kanssa. Suositusten laadinnassa on otettu huomioon alaa koskevaa tutkimustietoa sekä ohjelmatekstitysten kohderyhmien tarpeet.

Laki velvoittaa tekstittämään sekä televisio-ohjelmia että videoita verkkosivustoilla ja mobiilisovelluksissa. Tämän asiakirjan suositukset koskevat ensisijaisesti televisiossa, suoratoistopalveluissa ja tallenteissa käytettäviä ennakkoon tekstitettäviä av-teoksia. Myös suorien lähetysten tekstitysten tulisi olla mahdollisimman ymmärrettäviä ja luettavia, vaikka kaikkia teknisiä suosituksia ei voitaisi noudattaa. Ohjeita voi suurelta osin soveltaa myös elokuvateattereissa esitettäviin ohjelmatekstityksiin. Lisäksi niitä voi soveltaa osin hyödyntää tekstitettäessä esimerkiksi verkkosivuilla tai sosiaalisessa mediassa julkaistavia videoita. Sen sijaan ohjeet eivät koske käännöstekstityksiä, joille on omat suomen- ja ruotsinkieliset laatusuosituksensa. Asiakirja seuraa kuitenkin käännöstekstityksen laatusuositusten rakennetta ja on sisällöltään monilta osin sama.

Asiakirjan rakenteessa on hyödynnetty Pedersenin (2017) FAR-mallia, joka on kehitetty käännöstekstitysten laadun arviointiin. Asiakirjassa käytetään alan ammattisanastoa, jonka keskeisiä käsitteitä on avattu lopun sanastossa. Sanastosta löytyvät käsitteet on tekstissä alleviivattu aina, kun käsitettä käytetään luvussa ensimmäisen kerran.

Tekstityskäytänteet juontuvat tekstitettävän tekstin eli lähtötekstin audiovisuaalisuudesta sekä sen vastaanottamisen ehdoista. Lisäksi käytänteitä ohjaavat olennaisesti kohdeyleisöjen tarpeet. Tekstityskäytänteisiin vaikuttaa luonnollisesti myös se, että kohdetekstin on toimittava tekstitettynä av-teoksena. Niinpä asiakirjan käytänteet esitetään vahvoina suosituksina, joiden noudattaminen edellyttää tekstittäjältä kuitenkin aina tapauskohtaista harkintaa.

Laatusuositusten tarkoitus on

- palvella kaikkia ohjelmatekstitysten tuottamiseen osallistuvia ja niitä hyödyntäviä osapuolia, myös katsojia
- luoda yhdenmukaiset tekstityskäytänteet
- toimia ohjenuorana tekstittäjille
- toimia laadun merkinä ohjelmatekstitysten tilaajille ja teettäjille
- vakiinnuttaa alan sanastoa.

Laatusuositukset ovat laatineet joulukuussa 2020 Kaisa Vitikainen (työryhmän puheenjohtaja), Kirsi Lehikoinen, Tiina Holopainen, Tomi Ristola, Minna Pöntys, Janne Kauppila, Maria Stenbäck, Riitta Korhonen, Kati Metsola, Lotta Lehto, Tiina Häkkinen, Aura Benigni, Hanna Gorschnik ja Kristiina Antinjuntti.

Taustaorganisaatiot

Kieliasiantuntijat

SAG/VERA

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto –
Finlands översättar- och tolkförbund ry

Ohjelmatekstitys

Ohjelmatekstitys koostuu kertalukemalla ymmärrettävistä, yksi- tai kaksirivisistä repliikeistä eli tekstikatkelmista, jotka näkyvät ruudulla yleensä muutamana sekunnin kerrallaan.

Ohjelmatekstitys palvelee ensisijaisesti katsojia, jotka eivät kuule ohjelman ääniraitaa riittävän hyvin. Huonokuuloisten ja kuurojen lisäksi ohjelmatekstitys palvelee kaikkia muitakin katsojia tilanteissa, joissa muiden tekijöiden vuoksi ohjelman ääni ei kuulu tai siitä ei saa selvää (meluisa ympäristö, hiljainen ääni, epäselvä ääniraita) tai ääntä ei voi tai halua pitää päällä (videon katselu joukko-liikenteessä tai esimerkiksi avokonttorissa). Lisäksi ohjelmatekstitys palvelee kielenoppijoita, joiden suomenkielisen puheen ymmärtämistä teksti tukevat. Tekstityksen tehtävänä on auttaa katsojaa seuraamaan teosta ja eläytymään siihen teoksen lajityypin edellyttämällä tavalla.

Ohjelmatekstityksessä tulee ottaa huomioon sekä teoksen tekijöiden tarkoitusperät että kohdeyleisö. Tekstitys ei ole pelkkää puheen litterointia, vaan siitä pitää välittyä yhdessä kuvan kanssa sama informaatio ja vaikutelma kuin alkuperäisestä teoksesta niin kielen, tyylin kuin tunnelman osalta. Myös tekstityksen rytmin tulee sopia kuvamaailmaan niin, että katsoja ehtii sekä lukea tekstit että seurata kuvaa.

1 Tekstitetyn kielen hyväksyttävyyys

Tekstitetyn kielen hyväksyttävyydellä tarkoitetaan tässä sellaista ilmaisua, jota tavallisen kielenkäyttäjän voi olettaa pitävän suomen kielelle ominaisena. Ohjelmatekstityksen tulee siten olla kulloiseenkin tilanteeseen mahdollisimman sopivaa. Hyvä lähtökohta on noudattaa yleiskielen suositusten mukaista virheetöntä kieltä, josta voidaan tarvittaessa poiketa viitteellisin keinoin (ks. kohta 3 Ilmaisun käytänteet). Virheettömyys ja ilmaisun luontevuus tukevat katselukokemusta. Hyvänä tukena tässä toimivat esimerkiksi [Kielitoimiston ohjepankki](#) ja [Kielitoimiston sanakirja](#).

1.1 Kielioppi ja oikeinkirjoitus

Ohjelmatekstitys noudattaa suomen yleiskielen kielioppi- ja oikeinkirjoitus-sääntöjä lauserakenteita myöten. Säännöistä poiketaan vain perustelluista syistä, esimerkiksi tyylin vuoksi.

1.2 Luontevuus

Tekstityksessä tulee käyttää luontevaa, ymmärrettävää ja idiomaattista suomen kieltä, joka sopii alkuteoksen tyyliin ja asiayhteyteen.

Puhetta myötäillään tekstityksessä mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti, tarpeen mukaan tiivistäen ja selventäen, jotta tekstitys on ymmärrettävää. Tekstityksen tulee seurata suomen kielelle luontevia lause- ja virkerakenteita, aikamuotoja ja pronomien käyttöä. Tekstiä muokataan sen verran kuin ohjelman viestintätarkoitus ja tyyli edellyttävät. Esimerkiksi asiaohjelmassa sisällön ymmärrettävyys korostuu toisella tavoin kuin draamassa.

ESIM.

”Se oli siis ihan hölmö se tarjous joka me saatiin.”

NÄIN

Se tarjous, joka me saatiin,
oli ihan hölmö.

TAI

Saamamme tarjous
oli ihan hölmö.

EI NÄIN

Se oli ihan hölmö se
tarjous joka me saatiin.

2 Luettavuus ja mielletävyys

Ohjelmatekstityksen tulee olla helposti luettavaa ja hahmotettavaa. Katsojan pitää voida mieltää tekstin ajatus kertalukemalla, osana av-teoksen rytmiä. Siten tekstitys tukee kokonaisvaltaista katselukokemusta.

Tekstin luettavuuteen ja mielletävyyyteen vaikuttavia keskeisiä tekijöitä ovat tekstin jaottelu repliikeiksi, ajastus sekä kirjoitustekniset käytänteet. Kun tekstitykset noudattavat yleisesti käytettyjä merkintätapoja, katsojan on helpompi keskittyä seuraamaan av-teosta kokonaisuutena.

2.1 Jaottelu

Tekstityksen jaottelu tarkoittaa sekä repliikin sisäistä että repliikkien välistä jaottelua. Jaottelun tulee tukea tekstityksen luettavuutta. Jaottelua ohjaavat käytettävissä oleva aika, repliikin tarkoitus, aiheiden esittely ja kehittäminen, henkilöiden keskinäinen vuorovaikutus sekä kuvakieli (eritoten kuvaleikkaukset). Yhteen repliikkiin sisällytetään siten tarkoitukseltaan, aiheeltaan ja rakenteeltaan yhteenkuuluvia asioita. Repliikin nopeaa hahmottamista tukee lisäksi se, ettei siinä ole liian montaa virkettä tai liikaa puhujia. Pyritään mahdollisuuksien mukaan siihen, että repliikissä olisi korkeintaan kaksi virkettä ja enintään kahden puhujan vuorosanat.

2.1.1 Rivijako repliikin sisällä

Repliikissä on yksi tai kaksi riviä. Jos repliikissä on vain yksi puhuja ja tekstitys mahtuu yhdelle riville, käytetään yksirivistä repliikkiä. Yksiriviseen ilmaisuun pyrkiminen ei ole kuitenkaan sinänsä ihanne, vaan tärkeintä on viestiä parhaiten palveleva ilmaisu (ks. myös kohta 3 Ilmaisun käytänteet).

Kaksirivisen repliikin sisällä teksti jaetaan riveille siten, että yhteen kuuluvat sanat (verbin osat, substantiivi-ilmaukset, erisnimen osat yms.) ovat mahdollisuuksien mukaan samalla rivillä. Jos koko ilmaisu ei mahdu yhdelle riville, se jaetaan riveille mahdollisimman loogisiin kokonaisuuksiin (esimerkiksi titteli yhdelle riville ja erisnimi toiselle).

NÄIN

Poliisihallituksen johtaja
Seppo Kolehmainen piti puheen.

EI NÄIN

Poliisihallituksen johtaja Seppo
Kolehmainen piti puheen.

EIKÄ NÄIN

Poliisihallituksen
johtaja Kolehmainen piti puheen.

Luontevin kohta rivinvaihdolle kaksirivisessä repliikissä on lauseraja.

NÄIN

Isä opetti poikaansa,
kun poika sairasti kotona.

EI NÄIN

Isä opetti poikaansa, kun
poika sairasti kotona.

Sanan jakamista eri riveille ei suomenkielisessä tekstityksessä suositella. Poikkeuksena tästä ovat pitkät yhdys sanat. Nämä voidaan jakaa sanojen välistä siinä tapauksessa, että tavutus ei hämää yhdys sanan merkitystä. Yhdys sanan voi saada mahtumaan yhdelle riville myös sanajärjestyä muuttamalla, kunhan repliikin luontevuus, selkeys ja painotus eivät tästä kärsi.

NÄIN

sivu-
elinkeino

EI NÄIN

Sivuelin-
keino

MIELUITEN KUITENKIN

sivuelinkeino

Kaksirivisen repliikin ylemmästä rivistä pyritään yleensä tekemään alariviä lyhyempi. Silloin katsojan silmällä on lyhyempi matka ensimmäisen rivin lopusta toisen rivin alkuun.

NÄIN

Poliisipäällikön mukaan rikollinen on pidätettävä.

EI NÄIN

Poliisipäällikön mukaan rikollinen on pidätettävä.

Tämä sommittelun käytänte on kuitenkin alisteinen muille tässä osiossa kuvatuille säännöille.

NÄIN

Korkeimman oikeuden presidentti Pauliine Koskelo.

EI NÄIN

Korkeimman oikeuden presidentti Pauliine Koskelo.

2.1.2 Virkkeen jaottelu useampaan repliikkiin

Jos virke jaetaan useampaan repliikkiin, tulee kunkin repliikin olla selkeä, ymmärrettävä ajatuskokonaisuus. Jos mahdollista, virke muotoillaan niin, että sen voi jakaa lauserajalta. Yhteen kuuluvien sanojen (kuten verbin liittomuotojen, substantiivi-ilmauksen, erisnimen tms. osien) on joka tapauksessa oltava aina samassa repliikissä.

NÄIN

Poliisihallituksen johtaja
Seppo Kolehmainen sanoo, -
että rikollinen
on saatava välittömästi kiinni.

EI NÄIN

Poliisihallituksen johtaja
Seppo Kolehmainen sanoo, että rikollinen -
on saatava välittömästi kiinni.

Jos substantiivi-ilmaus ei mahdu yhteen repliikkiin, se on syytä muotoilla toisin, esimerkiksi käyttämällä relatiivilauseetta.

NÄIN

Pihalla odotti pieni musta auto, -
joka kuului Hannan
entiselle poikaystävälle Mikolle.

EI NÄIN

Pihalla odotti
Hannan entisen poikaystävän -
Mikon pieni musta auto.

Ellei substantiivi-ilmausta voi muotoilla lyhyemmäksi, ilmaus on jaettava loogisesti:

NÄIN

Paikalle saapui -
korkeimman oikeuden presidentti
Pauliine Koskelon puoliso, -
entinen kuluttaja-asiamies
Gerhard af Schultén.

EI NÄIN

Paikalle saapui
korkeimman oikeuden presidentti -
Pauliine Koskelon puoliso, entinen
kuluttaja-asiamies Gerhard af Schultén.

Lisää useampaan repliikkiin jakautuvista virkkeistä kerrotaan kohdassa 2.3.1.1 Virkkeen jatkuminen toiseen repliikkiin.

2.2 Ajastus

Televisiossa yleistyvissä digitaalisissa DVB-tekstityksissä tekstit kulkevat omana bittivirtanaan, eikä niitä ole poltettu kuvaan. Tällöin ajastus ei välttämättä näy kuvassa tekstittäjän tarkoittamalla tavalla, vaan se on osin riippuvainen vastaanottimesta. Tekstitettäessä tulee kuitenkin noudattaa tässä luvussa esiteltyjä ajastusohjeita, vaikka ajastus ei näkyisikään ohjeiden mukaisena kaikissa vastaanottimissa. Ajastusohjeita on suositeltavaa soveltaa myös esimerkiksi puheentunnistuksen avulla tehtäviin ohjelmatekstityksiin.

Ajastus perustuu jaotteluun, ja sitä ohjaa kaikkiaan viisi eri rytmää. Nämä ovat kirjoitetun kielen rytmi, katsojan lukurytmi, puheen tai laulun rytmi, kuvan rytmi (erityisesti kuvaleikkaukset) sekä taustamusiikin ja äänitehosteiden rytmi. Ajastuksella varmistetaan, että katsoja tietää, kuka puhuu milloinkin. Lisäksi ajastuksella varmistetaan, että katsoja ehtii lukea ja ymmärtää jokaisen repliikin. Seuraavassa täsmennetään puheen tai laulun rytmää sekä kuvaleikkauksia koskevia ajastuksen periaatteita.

2.2.1 Repliikkien kesto

Ajastus myötäilee puheen rytmää siten, että repliikki ajastetaan tulemaan ruutuun, kun puhe alkaa tai aikaisintaan muutamaa freimiä eli kuvaruutua ennen. Poikkeustapauksessa repliikin voi ajastaa tulemaan ruutuun aikaisemminkin sen mukaan, mikä ohjelmatyyppi on kyseessä. Repliikki ajastetaan poistumaan ruudusta aikaisintaan silloin, kun kyseinen puhejakso loppuu ja viimeistään noin sekunnin kuluttua puheen loppumisesta. Ääni on kuvaleikkausta tärkeämpi, joten kohtauksen sisällä repliikki saa jatkua yli kuvaleikkauksen. Repliikkiä ei ole syytä ottaa pois ruudusta heti puheen loppuessa, jos kohta jatkua. Katsojan on ehdittävä sisäistää lukemansa.

Kahden repliikin välinen vähimmäistauko on PAL-formaatissa 2–4 freimiä (noin 0,1–0,15 sekuntia), samassa ohjelmassa kuitenkin kauttaaltaan sama. Kohtauksessa, jossa puheessa ei ole merkittäviä taukoja, suositellaan ketjuttamista eli pelkän vähimmäistauon jättämistä repliikkien väliin. On hyvä välttää toistuvia, eripituisia lyhyitä taukoja, jotta tekstityksen rytmi loisi rauhallisen vaikutelman.

Repliikin vähimmäiskesto on 1,8 sekuntia (PAL-formaatissa 1 sekunti 20 freimiä (1:20)). Näin lyhyeen repliikkiin ei tulisi sisällyttää kuin pari sanaa. Repliikin enimmäiskesto on noin 7 sekuntia. Liian lyhyt lukuaika on katsojan kannalta huonompi kuin liian pitkä.

Repliikin kesto voi venyttää tuosta enimmäiskestosta, jos kyseessä on laulun tekstitys tai jos repliikissä on vieraita sanoja tai vaikeasti hahmotettavaa asiaa tai jos kuvassa on tekstityksen lisäksi planssi.

2.2.2 Lukunopeus

Lukunopeus viittaa tässä tekstitysohjelman laskemaan repliikkikohtaiseen mekaaniseen luku aikaan, joka kertoo, kuinka nopeasti katsojan täytyy lukea, jotta hän ehtii lukea repliikin kokonaan. Mekaanista lukunopeutta asetettaessa otetaan huomioon se, että katsojan pitää ehtiä katsoa myös kuvaa.

Suomenkielisen tekstityksen lukunopeudeksi suositellaan enintään 10–12 merkkiä sekunnissa (CPS) mukaan lukien välilyönnit. Lukunopeuden laskeamiseen ei tule käyttää monessa muussa maassa käytettyä sanaa minuutissa -laskutapaa (WPM). Se ei sovellu suomen kieleen, jossa sanojen pituus vaihtelee suuresti ja varsinkin yhdyssanat voivat olla hyvin pitkiä.

Koska tekstitysohjelmalla säädettävä lukunopeus on mekaaninen, on tekstittäjän arvioitava aina lukuajan tosiasiallinen riittävyys. Esimerkiksi lyhyt repliikki vaatii suhteessa enemmän luku aikaa kuin pitkä. Repliikin luku aikaa tulee lisätä myös, jos repliikissä on paljon vierassanoja, erikoisterminologiaa tai muutoin yleiskielestä poikkeavaa kieltä, jos teksti on sisällöltään vaikeaa tai moniselitteistä tai jos kuvassa on samanaikaisesti paljon informaatiota.

Lapsille suunnatuissa ohjelmissa on suotavaa, että tekstityksen lukurytmi on erityisen rauhallinen. Lapsille suositellaankin tekstityksen enimmäislukunopeudeksi 10 merkkiä sekunnissa. Myös muille kohderyhmille suunnatuissa ohjelmissa voi olla tarpeen antaa lisää luku aikaa ja noudattaa alhaisempaa lukunopeutta.

2.2.3 Kuvaleikkaukset

Pääsääntö on, ettei tekstiä jätetä kuvaan kuvaleikkauksen yli silloin, kun kohta vaihtuu. Tästä voidaan poiketa siinä tapauksessa, ettei repliikille saada riittävästi aikaa muulla tavoin, esimerkiksi jaottelemalla toisin, yhdistämällä repliikki edelliseen repliikkiin tai tiivistämällä ilmaisuja. Jos kohta kuitenkin loppuu dramaattisesti merkittävään repliikkiin, esimerkiksi murhaajan paljastamiseen tai kosinnan vastaukseen, ei ratkaisua saa paljastaa liian aikaisin. Tällöin teksti voi olla tarpeen jättää kuvaan kuvaleikkauksen yli. Mikäli kohtaus-ten välinen kuvaleikkaus ylitetään, tulee repliikin olla ruudussa vähintään noin sekunti leikkauksen jälkeen. Jos puhe alkaa ennen seuraavaan kohtaukseen

siirtymistä, voi repliikin kuitenkin ajastaa alkamaan vasta kuvaleikkauksesta, mikäli luku-aika sallii. Ennen kohtauksen vaihtumista tuleva tekstitys voi olla hämmentävää, kun puhetta ei kuule.

Jos puheen rytmi ja lukunopeus sallivat, on myös kohtauksen sisällä suositeltavaa ajastaa repliikki poistumaan kuvasta tai tulemaan kuvaan kuvaleikkauksen kohdalla. Repliikki saa kuitenkin kohtauksen sisällä jäädä kuvaan kuvaleikkauksen yli.

2.3 Kirjoitustekniset käytänteet

Kirjoitusteknisten käytänteiden tarkoitus on tukea tekstityksen nopeaa lukemista ja välitöntä mielletävyyttä. Ne auttavat katsojaa hahmottamaan vaivattomasti repliiikkien sisältämiä ajatuskokonaisuuksia, lauseita ja virkkeitä sekä seuraamaan vuoropuhelua. Siten yhteen repliikkiin sisällytetään aiheeltaan, tarkoitukseltaan ja rakenteeltaan yhteenkuuluvia asioita.

2.3.1 Virkkeen jatkuminen ja puhujan vaihtuminen

2.3.1.1 Virkkeen jatkuminen toiseen repliikkiin

Jos yhdessä repliiikissä alkanut virke jatkuu seuraavassa repliikissä, merkitään virkkeen jatkuminen yhdysmerkillä eli jatkoviivalla ensimmäisen repliikin lopussa. Repliikin viimeisen merkin ja yhdysmerkin väliin tulee välilyönti. Väli-merkkejä käytetään oikeinkirjoitussääntöjen mukaisesti; myös pilkkusääntöjä noudatetaan.

ESIM.

Olisi erheellistä ajatella, -
että kykenisimme luomaan
pilviä ja sadetta.

Liian pitkiä, useaan repliikkiin jakautuvia virkkeitä tulee välttää. Mielellään ei käytetä yli kolmen repliikin pituisia virkkeitä. Jos virke jatkuu seuraavaan repliikkiin, voi ensimmäisen repliikin alkuun sisällyttää toisen lyhyen virkkeen.

ESIM.

Tiedemaailma pysyy vaiti.
Asiantuntijat toteavat vain, -
että he haluavat välttää
ottamasta asiaan kantaa.

2.3.1.2 Puhujan vaihtumisen merkitseminen

Ohjelmatekstityksessä puhujien erottelemiseksi käytetään värejä, vuorosnaviivaa, infokylttiä ja toisinaan myös kursiiivia (ks. 2.3.2.4. Kursivointi). Kun puhuja vaihtuu repliikin sisällä, jälkimmäinen puhuja merkitään vuorosnaviivalla (yhdyserkki). Vuorosnaviivan jälkeen ei tule välilyöntiä. Yhdessä repliikissä ei tulisi olla kahta useampaa puheenvuoroa.

ESIM.

Saako olla kahvia?

-Ei kiitos.

-Ei sitten.

Jos ohjelmatekstityksessä käytetään värejä, ne on valittava niin, että ne auttavat katsojaa tunnistamaan puhujan. Värein voidaan erotella esimerkiksi selostaja, kertoja, toimittaja, haastateltavat ja draaman keskeiset henkilöt. Valkoinen on tekstityksen perusväri, ja muina väreinä puhujien yksilöimisessä voidaan käyttää kansainvälisen käytännön mukaisesti keltaista, cyaninsinistä ja vihreää. Asia- ja ajankohtaisohjelmissa keltainen on perinteisesti toimittajan ja selostajan väri, haastateltavat puhuvat valkoisella. Draaman henkilöille voidaan antaa tarpeen mukaan keltainen, sininen ja vihreä, kuitenkin niin, että jos kaksi hahmoa puhuu paljon keskenään, heistä molemmille ei anneta omaa väriä (vaan toinen on valkoisella). Puhujalle käytetään samaa väriä johdonmukaisesti läpi ohjelman, myös mahdollisissa käännösteksteissä. Jos useampi tekstittää samaa sarjaa, sarjassa käytettävistä väreistä sovitaan yhdessä.

Saman repliikin sisällä eri puhujat erotetaan aina vuorosnaviivalla, olipa väri mikä tahansa. Uuden repliikin alussa ei tarvita vuorosnaviivaa, jos edellinen repliikki on loppunut eri väriin. Samalla värillä puhuvien repliikit erotetaan toisistaan vuorosnaviivalla, paitsi jos repliikkien välissä on selvä tauko ja puhuja käy ilmi kuvasta. Puhuja voidaan myös kertoa infokyltillä: (Eeva:). Infokyltin jälkeen ei merkitä vuorosnaviivaa (ks. 2.3.3.5. Muut välimerkit).

ESIM. (Eeva ei näy kuvassa ja kohtauksessa on useita henkilöitä)

Saako olla kahvia?

(Eeva:) Ei kiitos.

Kun ohjelmassa on ohjelmatekstityksen lisäksi käännöstekstitystä, esimerkiksi useampi puhuja, jotka eivät käy ilmi kuvasta, lisätään myös käännösteksteihin vuorosanaviiva ilmaisemaan puhujan vaihtuminen.

Jos repliikissä on kaksi puheenvuoroa, tulee näiden olla mielellään kokonaan eri riveillä. Puheenvuorot saavat olla samalla rivillä ainoastaan, jos niitä ei saa mahtumaan eri riveille ilman, että tärkeä osa puheenvuorojen sisällöstä jää pois tai jos kaksirivinen repliikki peittää jotakin oleellista kuvassa.

ESIM.

Otatko kahvia? -En yleensä,
mutta tällä kertaa otan.

ESIM.

Tiedän, ettet juo kahvia,
mutta otatko silti? -Otan.

Jos repliikissä on kahden puhujan vuorosanoja, saa jälkimmäisen puhujan virke tarpeen vaatiessa jatkoa seuraavaan repliikkiin; muiden virkkeiden on oltava kokonaisuudessaan samassa repliikissä.

ESIM.

Mitä teit eilen?
-Kävin luennolla, -
minkä jälkeen tein
täyden työpäivän iltavuorossa.

2.3.2 Asettelu ja ulkoasu

3.2.2.1 Repliikkien sijoittelu kuvaan

Repliikkien paikka on ollut Suomessa perinteisesti kuvan alareunassa siten, että ne alkavat vasemmasta reunasta. Tekstittäjä ei aina voi vaikuttaa repliikkien sijoitteluun, ja tekniikasta riippuen tekstitykset saattavat olla myös kauttaaltaan keskitettyjä. Tätä ei kuitenkaan suositella, mikäli vaihtoehtoja on. Vasempaan reunaan tasattaessa katsoja myös tietää, mistä repliikki yleensä alkaa.

Repliikit voidaan sijoittaa väliaikaisesti muuallekin esimerkiksi kuvan alareunassa näkyvien alku- ja lopputekstien tai planssien takia (ks. kohta 2.3.2.2 Nostot, siirrot, palkit). Tekstit pyritään kuitenkin myös tällöin sijoittamaan aina mahdollisimman samaan kohtaan, jotta katsojan on helppo seurata niitä.

2.3.2.2 Nostot, siirrot, palkit

Jos tekstitys peittää kuvassa näkyvää tekstiä, se tulee mahdollisuuksien mukaan nostaa tekstin yläpuolelle tai siirtää toiseen laitaan. Alku- ja lopputekstien, tekijöiden nimien ja puhujan kasvojen peittämistä tulee välttää. Erikoislähikuvissa teksti voi peittää puhujan leukaa mutta ei suuta, sillä moni huonokuuloinen käyttää tekstitysten ohella huulilталukua. Jos ohjelmassa on viittoja, tätä ei myöskään saa peittää.

Tekstin sijoittamista aivan kuvan yläreunaan ei suositella, sillä silloin tekstitys on häiritsevän kaukana tavanomaisesta sijainnista. Tämä saattaa kuitenkin olla joskus tarpeen, jos kuvassa on paljon informaatiota. Tällöin myös tekstitykselle on annettava lisää luku-aikaa.

Nostojen ja siirtojen on oltava mahdollisimman johdonmukaisia, jotta katsojan ei tarvitse arvailla, mihin kohtaan tekstitys seuraavaksi ilmestyy. Sama, moneen repliikkiin jaettu virke pitäisi esittää samassa kohdassa ruutua.

Jos tekstin taustalla oleva kuvitus tai väri heikentää lukemista eikä tekstin siirtäminen auta asiaa, taustaksi voidaan asettaa musta tai harmaa palkki. Tarvittaessa koko tekstityksen taustalla voi olla läpikuultavat harmaat palkit.

2.3.2.3 Kuvassa näkyvät tekstit

Av-teoksessa voi esiintyä kylttejä, lehtiotsikoita, tienviittoja yms. Jos puhe ja kuvassa näkyvä teksti osuvat päällekkäin, on tekstitykselle annettava lisää luku-aikaa. Jos kuvassa on tekstiä, joka myös luetaan ääneen, sitä ei tekstitetä. Joissakin tapauksissa voi olla mielekästä tällöin lisätä infokyltti, esimerkiksi "(Teksti luetaan ääneen.)"

2.3.2.4 Kursivointi

Kursivoinnilla on useita tehtäviä. Kursivoinnin tulee olla loogista ja selkeyttää kokonaisuuden ymmärtämistä. Sen tarkoituksen tulisi selvittää asiayhteydestä katsojalle, joka ei kuule puhetta.

Kursivointia voidaan käyttää merkitsemään puhetta, jonka äänilähde poikkeaa kuvaustilassa läsnäolevien henkilöiden puheesta: esimerkiksi puhujan

ääni kuuluu toisesta huoneesta oven takaa tai puhelimesta, radiosta, tv:stä tai vaikka kovaäänisestä. Kursiivia ei käytetä, jos puhuja on kuulijan kanssa samassa tilassa, mutta ei vain näy kuvassa puhuessaan.

Kursiivia ei käytetä lainkaan, jos esimerkiksi puhelinkeskustelun aikana kuva leikataan toistuvasti yhdestä puhujasta toiseen kesken henkilöiden puheenvuoron.

Teosten nimet, vieraskieliset sanat ja kertojan ääni voidaan kursivoida, paitsi jos kursivointia tulisi huomattavan paljon.

Sana kursivoidaan aina kokonaan, myös teosten nimien taivutuspäätteet ja mahdollinen välittömästi seuraava välimerkki.

ESIM.

Etkö pitänyt *Blade Runnerista*?

Jos repliikki kursivoidaan kokonaan ja siinä olisi kursivoitavia sanoja, nämä kirjoitetaan normaalilla tekstityypillä.

ESIM.

Etkö pitänyt *Blade Runnerista*?

Esimerkiksi laulut, runot, kuulutukset, sisäinen puhe ja takaumat voidaan myös kursivoida, jos niiden on tarkoitus erottua muusta puheesta. Jos teoksessa puhutaan useita eri kieliä, kielen vaihtuminen kerrotaan infokyltillä, mikäli se on tarpeen.

ESIM.

Peter von Bagh esitteli ohjaajan
Sodankylän elokuvajuhlilla.

(Englantia:) Mitä pidätte
yöttömästä yöstä, herra Coppola?

Ks. myös 3.4 Vieraskieli.

2.3.3 Tekstitykselle ominainen välimerkkien käyttö

Tekstityksessä noudatetaan yleisesti suomen yleiskielen välimerkkisääntöjä, myös pilkkusääntöjä. Jos virke päättyy repliikin lopussa, virkkeen loppuun tulee piste tai muu päättömerkki.

Tekstityksellä on joitakin tekstilajilleen ominaisia välimerkkejä koskevia käytänteitä.

2.3.3.1 Huuto- ja kysymysmerkki

Huutomerkki on kuvassa voimakas välimerkki, jota käytetään siksi harkiten. Huutomerkkiä tulee käyttää lähinnä silloin, kun huutomerkkin pois jättäminen olisi ristiriidassa puheen sävyn tai puheäänänen voimakkuuden kanssa. Esimerkiksi voimakas huuto edellyttää huutomerkkin käyttöä myös tekstityksessä.

Kysymysmerkki ei yksin tee lauseesta kysymystä. Suomen kielessä ei myöskään ole pelkkään intonaatioon perustuvaa kysymystä. Kysymyslause vaatii kysymyssanan (kuten kuka, milloin) tai kysyvän liitepartikkelin -ko, -kö. Tyylin salliiessa voi käyttää kysymyssanan tehtävässä myös sanoja ai tai vai.

NÄIN

Lähdetäänkö kolmelta?
-Kolmeltako?

TAI

Lähdetäänkö kolmelta?
-Kolmelta vai?

EI NÄIN

Lähdetäänkö kolmelta?
-Kolmelta?

Esimerkin kaltaista sanan toistoa tulisi kuitenkin käyttää tekstityksessä harkiten. Puhutussa dialogissa toisto on luontevaa, mutta tekstityksessä kaikki painottuu, joten tekstitettyssä dialogissa toistolla tulee olla painokas merkitys. Toistoista kerrotaan lisää kohdassa 3.1.5.

Kysymys- ja huutomerkkin yhdistelmää ”?!” ei pitäisi käyttää kuin poikkeustapauksessa.

2.3.3.2 Kaksoispiste ja puolipiste

Kaksoispistettä on syytä käyttää säästeliäästi. Yleensä kaksoispistettä käytetään tekstityksessä suoran lainauksen tai luettelon edellä.

Puhuttua kieltä simuloivassa dialogissa puolipistettä tulee välttää. Asia-tyylisessä tai kaunokirjallisessa ohjelmatekstityksessä sen käyttö voi olla perusteltua.

2.3.3.3 Kolme pistettä

Kolmea pistettä käytetään harkiten ja lähinnä silloin, kun tekstityksessä on tarkoitus painottaa kesken jäänyttä ajatusta (esimerkiksi epäröintiä), tahallaan kesken jätettyä ajatusta (vihjailua) tai sitä, että puhuja keskeytetään. Kaikkia puheelle tyypillisiä taukoja, epäröintejä ja vaillinaisia virkkeitä ei pitäisi korostaa tekstityksessä kolmella pisteellä.

ESIM.

Ettet vain lähtenyt omin luvuin...

ESIM.

Nyt kun kaikilla on ulkovaatteet päällä...
-Äiti, minulla on pissahätä!

Jos lause katkaistaan kolmella pisteellä ja se jatkuu samassa repliiikissä, kolmen pisteen jälkeen tulee välilyönti.

ESIM.

Hän on... sinun isäsi.

Jos kesken jäävän lauseen täydentää toinen henkilö, voi vuorosanaviivan jälkeen tulla kolme pistettä. Kolmen pisteen jälkeen ei tule välilyöntiä.

ESIM.

Hän on...
-...sinun isäsi.

Mikäli kyseessä ei ole täydentäminen vaan keskeyttäminen, ei toisessa puheenvuorossa käytetä kolmea pistettä.

ESIM.

Hän on...
-Ole hiljaa!

Jos lause ei jatku, vaan perässä seuraa uusi virke joko samassa tai uudessa repliikissä, uusi virke aloitetaan isolla kirjaimella.

ESIM.

Sinä senkin...
En voi itselleni mitään.

Kolmen pisteen käyttö lauseen alussa on harvinaista. Jos kuitenkin esimerkiksi radiosta kuuluu uutinen ja kuvaan siirrytään kesken lauseen, voi alussa käyttää kolmea pistettä. Tekstityksen aloittamisella kesken lausetta on kuitenkin oltava tilanteessa jokin tarkoitus.

ESIM. (televisio avataan kesken lauseen)

...on ottanut kiinni
kolme miestä epäiltynä sieppauksesta.

Jos kolme pistettä päättää repliikin ja virke jatkuu seuraavassa repliikissä, seuraava repliikki tulee aloittaa kolmella pisteellä, ilman välilyöntiä.

NÄIN

Kello on jo aika paljon...
...mutta kaipa me voimme jatkaa.

EI NÄIN

Kello on jo aika paljon...
mutta kaipa me voimme jatkaa.

Usein asian voi kuitenkin ilmaista toisin, jolloin seuraavan repliikin voi aloittaa isolla kirjaimella.

ESIM.

Kello on jo aika paljon...
Kaipa me silti voimme jatkaa.

Kolmen pisteen ja huutomerkin tai kysymysmerkin yhdistelmää, "...!" ja "...?", käytetään harvoin ja harkiten.

2.3.3.4 Lainausmerkit

Lainausmerkeillä ilmaistaan suora lainaus jonkun puheesta, ajatuksista tai kirjoituksesta tai sanan käyttö poikkeavassa merkityksessä.

ESIM.

Tiina sanoi:
"Mennään syömään."

Jos lainaus jatkuu useampaan repliikkiin, lainausmerkit pannaan virkkeen alkuun ja loppuun, ei siis joka repliikkiin eikä vain koko lainauksen alkuun ja loppuun. Jos lainaus on erityisen pitkä, voi harkita esimerkiksi kursiivia tai keskittämistä lainausmerkkien sijaan.

NÄIN

"Hei, rakas isoäiti."
"Aioin tulla käymään
ensi viikonloppuna siellä maalla, -
mutta jäänkin hoitamaan
sairasta kissaani."

EI NÄIN

"Hei, rakas isoäiti.
Aioin tulla käymään
ensi viikonloppuna siellä maalla, -
mutta jäänkin hoitamaan
sairasta kissaani."

Yleensä suositaan kuitenkin epäsuoraa ilmaisua, joka voi olla katsojalle helpommin hahmotettavissa.

NÄIN

Äiti käski tulla syömään.

EI NÄIN

Äiti sanoi: "Tule syömään."

2.3.3.5 Muut välimerkit

Ohjelmatekstityksissä sulkeilla on oma käyttötapsansa, joten niiden muunlaista käyttöä vältetään. Sulkeita käytetään, kun halutaan erottaa puheesta äänimaailman kuvailua. Sulkeilla voidaan myös ilmaista katsojalle, kuka puhuu, jos se ei käy ilmi kuvasta. Jos kyseessä on selvästi kahden henkilön välinen dialogi ja on selvää kumpi puhuu, ei puhujaa välttämättä tarvitse ilmaista sulkeissa olevalla nimellä. Esimerkissä Liisa joko ei ole kuvassa tai on selin, jolloin ei ole selvää, kuka puhuu. Jos puhujan vaihtuminen ilmaistaan sulkeilla, vuorosana-viivaa ei tarvita.

NÄIN

Tulisitko tänne?
(Liisa:) Hyvä on.

TAI

(Kuulutus:) Viljo-poika odottaa äitiään
neuvontapisteen luona.

Sulkeisiin laitetaan juonen kannalta tärkeää äänimaailman kuvailua.

NÄIN

(Ovikello.)

TAI

(Puhelin värisee.)

Ajatusviivaa käytetään rajakohtamerkinnoissa. Sen sijasta voi käyttää myös yhdysmerkkiä, jonka molemmin puolin tulee välilyönti.

ESIM.

15–20 kilometriä

TAI

15 - 20 kilometriä

Ajatusviivaa ei käytetä dialogitekstityksessä lainkaan virkkeen sisällä, sillä se voi sekoittaa vuorosana- ja jatkoviivaan. Asiatyyliässä tai kaunokirjallisessa tyyliässä ajatusviivaa voi tarvittaessa käyttää osoittamaan esimerkiksi päätelmää tai yhteenvettoa, kunhan käyttö on asiayhteydessä yksiselitteistä. Usein ajatusviivan sijasta voi tällöinkin käyttää pilkkua tai pistettä tai lauseen voi muotoilla toisin. Ylipitkää viivaa (–) ei käytetä.

ESIM.

Seos levitetään jäähtyneen
kakkupohjan päälle – valmista tuli!

PAREMMIN

Seos levitetään jäähtyneen
kakkupohjan päälle, ja valmista tuli!

TAI

Seos levitetään jäähtyneen
kakkupohjan päälle. Valmista tuli!

3

3 Ilmaisun käytänteet

Ohjelmatekstitysten ilmaisun käytänteet palvelevat osaltaan myös luettavuutta ja hyväksyttävyyttä. Onnistunut ohjelmatekstitys on mahdollisimman yksiselitteinen ja ymmärrettävä sekä kohderyhmilleen sopiva. Ilmaisu on napakkaa ja ytimekästä sekä kertalukemalla mielletävää. Näin katsoja voi seurata myös kuvaa ja siten tekstitettyä av-teosta kokonaisuutena. Kielen tulee silti olla ilmaisuvoimaista ja sidoksista eikä töksähtelevää sähkösanomakieltä.

3.1 Sidoksisuus

Tekstitetyn av-teoksen tulee muodostaa yhtenäinen, johdonmukainen kokonaisuus. Sidoksisuutta tulee luoda kahdella tasolla: tekstityksen sisällä repliikkien välillä sekä tekstityksen ja kuvan tai äänen välillä. Seuraavassa käsitellään keskeisiä sidoksisuuskeinoja: koherenssia, koheesiota, teema-reema-suhteita sekä painotusta.

3.1.1 Koherenssi

Koherenssilla viitataan ohjelmatekstityksen sisällölliseen johdonmukaisuuteen, niin sanottuun punaiseen lankaan. Repliikkien tulee kytkeytyä tulkinnaltaan sekä koko av-teoksen (myös sarjan) kerrontaan että senhetkiseen kuvaan ja ääneen. Koherenssia luodaan muun muassa käyttämällä johdonmukaisesti termejä, ilmaisuja ja aikamuotoja.

3.1.2 Koheesio

Koheesiota luodaan esimerkiksi käyttämällä tekstin sisäisiä kytkeväkeinoja, kuten konjunktioita ja adverbeja. Myös aikamuotoja käytetään johdonmukaisesti kuvaamaan tapahtumien ajallisia suhteita. Pronomineja tulee käyttää huolellisesti.

On myös kiinnitettävä huomiota siihen, että pronomien viittaussuhteet säilyvät selkeinä. Viittauksen voi tarvittaessa selventää, vaikka pronominia käytettäisiin sinänsä oikein. Katsoja ei voi palata edeltävään repliikkiin.

NÄIN

Mikko ajatteli ääneen,
mutta Minna ei sanonut mitään.

Mikosta tuntui,
että hän jäi yksin.

EI NÄIN

Mikko ajatteli ääneen,
mutta Minna ei sanonut mitään.

Hänestä tuntui,
että hän jäi yksin.

NÄIN

Pekka on Liisan naapuri.
Hän rakastaa Liisaa.

TAI

Liisa on Pekan naapuri.
Pekka rakastaa häntä.

EI NÄIN

Pekka on Liisan naapuri.
Hän rakastaa häntä.

Puheessa käytetyn pronominin sijaan voi ohjelmatekstityksessä nimetä viittauksen kohteen suoraan, ellei viittausta ole tarkoitus jättää epäselväksi.

NÄIN

Toivottavasti nauhuri ei häiritse.

EI NÄIN

Toivottavasti tämä sopii.

Koheesio tulee säilyä myös läpi koko ohjelmatekstityksen. Jos tulee tarvetta tiivistää tekstiä, sidoksisuutta luovia sanoja ei pidä karsia ensimmäisenä. Niitä voi joutua jopa lisäämään.

3.1.3 Teema ja reema

Teeman ja reeman suhteeseen tulee kiinnittää huomiota myös ohjelmatekstityksissä. Teeman ja reeman suhde järjestyy asiayhteyden ja viestin tarkoituksen mukaan. Yleensä tekstissä jo aiemmin mainittu tai vastaanottajalle muutoin tutuksi oletettu asia (teema) tulee ennen predikaattiverbiä.

ESIM. vertaa:

Lääketieteelliseen hakee satoja nuoria.
Hakijoita tulee joka puolelta Suomea.

VS.

Lääketieteelliseen hakee satoja nuoria.
Joka puolelta Suomea tulee hakijoita.

Myös kuva voi esitellä teeman, esimerkiksi luontodokumentin alussa dokumentin aiheena olevan eläimen, jolloin eläimeen viittaavaa sanaa voidaan tekstityksessä käyttää jo ennen predikaattia.

ESIM. vertaa:

Genetti on yöeläin
ja toiselta nimeltään sivettikissa.

VS.

Tämä hämärässä liikkuva yöeläin
on genetti eli sivettikissa.

Uusi asia (reema) tulee puolestaan predikaatin jälkeen.

ESIM. vertaa:

Nainen tuli taloon.

VS.

Taloon tuli nainen.

Uusi asia voidaan esittää ennen predikaattia silloin, kun sitä on tarkoitus painottaa.

ESIM.

Voimme yrittää ratkoa ongelmaa monelta eri suunnalta.

Taikasauvaa meillä ei ole.

3.1.4 Painotus

Myös lauseen ja virkkeen painotus riippuu asiayhteydestä ja viestin tarkoituksesta.

1. ja 2. persoonan pronomineja ei tarvitse yleensä tekstittää, ellei tekijää ole tarkoitus painottaa.

NÄIN

En pidä porkkanoista.
-Olet oikeassa, ne ovat pahoja.

EI NÄIN

Minä en pidä porkkanoista.
-Sinä olet oikeassa, ne ovat pahoja.

ESIM. vertaa:

A: Kaipaatko vaimoasi?

B: -Totta kai.

A: Minun vaimoni kuoli pian lapsemme syntymän jälkeen.

VS.

A: Kaipaatko vaimoasi?

B: -Totta kai.

A: Vaimoni kuoli pian lapsemme syntymän jälkeen.

3.1.5 Toistot

Jos sama puhuja toistaa nimen, sanan tai lauseen lyhyessä ajassa useamman kerran peräkkäin, voi harkita, onko tarpeen tekstittää jokaista toistoa.

Nopeassa dialogissa voidaan myös toistuvat lyhyet vastaukset tekstittää valikoidusti.

NÄIN (esim.)

Palasitko myöhään?
Olitko kännissä? -Joo.

Onko nyt krapula?
-Joo.

EI NÄIN

Palasitko myöhään?
-Joo.

Olitko kännissä?
-Joo.

Onko nyt krapula?
-Joo.

Lisäksi jos puhuja toistaa toisen puhujan sanan tai lauseen, tämän voi toiston sijaan muotoilla toisin tai jättää kokonaan pois, ellei toisto ole tarkoituksellinen.

NÄIN (esim.)

Löysin kadulta puhelimen.
-Niinkö?

EI NÄIN

Löysin kadulta puhelimen.
-Puhelimenko?

3.2 Puhekieli, slangi ja murteet

Ohjelmatekstityksen tyyliä ohjaavat mm. av-teoksen lajityyppi ja kokonaisytyli, tekstilaji (esimerkiksi dialogi vs. dokumenttiselostus), kohtaus ja tilanne, henkilöahmot sekä ilmaisun tarkoitus. Erityisesti draamassa on usein mahdollista myötäillä tekstityksessä puhetta hyvinkin läheisesti, sillä käsikirjoitettu puhe on valmiiksi mietittyä ja muotoiltua, toisin kuin spontaani puhe. Kun katsoja ei kuule puhetta, tekstitys on hänelle ainoa keino saada tietoonsa, miten ohjelmassa puhutaan. Katsojan on pystyttävä päättämään puhujan tausta kuulevan lailla, ja siksi myös puhekieli ja murteet saavat näkyä. Puhekieli ja murre tulee kuitenkin välittää katsojalle siten, että tekstitys on ymmärrettävää ja tarkoituksenmukaista. Asiaohjelmaa voi yleiskielistää harkinnan mukaan.

Jos luettavuus ja ymmärrettävyys ei kärsi, tekstittäminen ääntämyksen mukaan on periaatteessa mahdollista, mutta tämä vaatii tekstittäjältä kyseisen murteen hallintaa. Useimmiten parempi ratkaisu on luoda mielikuva puhekielestä, slangista tai murteesta sirottelemalla sopivia ilmaisuja tekstiin. Tällöin tyyli luodaan viitteellisesti sen sijaan, että koko teksti olisi yleiskielestä poikkeavaa. Puhujan puutteellisesta suomen kielen taidosta on syytä vihjata harkiten, jotta puhujan sanoman tarkoitus ei vesittyisi.

ESIM. mahdollisia keinoja:

Pronominit: mä, sä, tää, nää, toi, noi sekä ihmisiin viitattaessa se, ne.

Sananvalinnat: Moro, jäbä!

”Me-passiivi”: Me mennään bileisiin.

Subjektin ja predikaatin inkongruenssi: Kytät on sikoja!

Omistusliitteen puuttuminen: Meidän äiti tekee teidän äitien ruuat.

3.3 Kirosanat

Kirosanat voivat olla olennainen osa puhujan ulosantia, joten niiden karsiminen vaatii harkintaa. Toisteisina ne voivat kuitenkin viedä katsojan huomion pois olennaisesta. Kirosanat ovat kirjoitettuina voimakkaampia, ja ne toimivat kirjoitettuina eri tavalla kuin puhuttuina.

Jos kiroilua on sensuroitu äänimerkillä, voidaan äänimerkki ilmaista infokyltillä.

ESIM.

Kari jätti minut.
-(Piip!) Mikä sika!

3.4 Vieras kieli

Jos puhuja puhuu muuta kieltä kuin suomea, kielen kertominen katsojalle voi olla juonen tai mielikuvien kannalta oleellista. Tällöin kieli merkitään infokyltillä.

ESIM.

(Englantia:)

TAI

(Englanniksi:)
Me ollaan paleodieetillä.

Joissakin ohjelmissa ja ohjelmien kohtauksissa puhujan käyttämä vieras kieli on ilmeinen, jolloin infokyltti voi vain häiritä ja viedä aikaa tärkeämmältä sisällöltä sekä kuvan seuraamiselta. Aina kielen vaihtuminen ei ole ohjelman tarkoituksen kannalta merkittävää.

Joskus puhutaan myös todellisia kieliä matkivia muka-kieliä. Jos puhetta ei voi tekstittää suoraan, katsojaa voi auttaa infokyltillä.

ESIM. Näyttelijä äänтелеe venäjän kuuloisesti, mutta ei oikeasti puhu venäjää.

(“Venäjää.”)

Tekstityksessä esiintyvät vieraskieliset ilmaisut tulee kursivoida. Ks. myös kohta 2.3.2.6 Kursivointi.

ESIM.

Ja *voilà*, se on valmis!

Tekstityksessä esiintyviä vieraskielisiä nimiä taivutetaan yleiskielen suosituksen mukaisesti.

NÄIN

Tervetuloa Bordeaux'hon.

EI NÄIN

Tervetuloa Bordeauxiin.

Vierailla kirjoitusmerkeillä kuten kyrillisillä aakkosilla kirjoitetuista nimistä tulee käyttää suomenkielisen translitteroinnin mukaisia muotoja.

NÄIN

Gorbatšov piti puheen.

EI NÄIN

Gorbachev piti puheen.

3.5 Laulut, runot ja taustamusiikki

Laulut ja runot kirjoitetaan normaalin repliikin tapaan – välimerkkeineen ja jatkoviivoineen. Sanoituksen alkuperäistä kirjoitusasua voi kuitenkin tarvittaessa noudattaa.

NÄIN

Yhdessä kuljetaan
päivän kirkkauteen -
tiellä, jonka varrella
kasvaa villejä lupiineja.

EI NÄIN

Yhdessä kuljetaan
Päivän kirkkauteen
Tiellä jonka varrella kasvaa
Villejä lupiineja

Taustamusiikkia kuvaillaan vain silloin, kun sillä on juonen tai kokonaisvaikutelman kannalta merkitystä. Joissakin tapauksissa voi olla tarpeen lisätä esittäjästä tai säveltäjästä kertova infokyltti.

ESIM.

(Esittäjä: Kappaleen nimi.)

TAI

(Säveltäjä: Kappale.)

Mikäli esittäjä tai kappaleen nimi eivät ole tiedossa, voi infokyltillä kertoa myös esimerkiksi musiikkilajin.

ESIM.

(Valssia.)

Laulujen alkukieliset sanat tekstitetään mahdollisuuksien mukaan, jos ne ovat juonen tai tunnelman kannalta olennaisia. Laulun sanat voidaan keskittää, mutta jos kaikki muutkin tekstit on keskitetty, voi käyttää laulun alkamisesta kertovaa infokylttiä. Ks. myös 2.3.2.4 Kursivointi.

3.6 Kirjeet ja viestit

Kirjeiden, sähköpostien, viestien ja vastaavien merkintätapa riippuu tilanteesta. Infokyltti voi olla tarpeen täsmentämään sitä, kuka puhuu.

Kirjoittaja lukee ääneen samalla kun kirjoittaa: tavallinen repliikki, ei lainausmerkkejä.

ESIM.

Rakas Liisa,
minulla on ikävä sinua.

Kirjoittaja lukee ääneen jo kirjoittamaansa kirjettä: tavallinen repliikki, lainausmerkit.

ESIM.

”Rakas Liisa,
minulla on ikävä sinua.”

Kirjoittajan ääni kuuluu sisäisenä puheena, kun hän kirjoittaa: kursiivi, ei lainausmerkkejä.

ESIM.

*Rakas Liisa,
minulla on ikävä sinua.*

Kirjoittajan ääni kuuluu, kun vastaanottaja lukee: kursiivi, infokyltti kertomaan lukijan, ei lainausmerkkejä.

ESIM.

(Antti:) *Rakas Liisa,
minulla on ikävä sinua.*

Vastaanottaja lukee saamansa kirjeen ääneen: tavallinen repliikki, lainausmerkit.

ESIM.

”Rakas Liisa,
minulla on ikävä sinua.”

Vastaanottaja lukee kirjettä mielessään: kursiivi, lainausmerkit.

ESIM.

*”Rakas Liisa,
minulla on ikävä sinua.”*

3.7 Lyhenteet

Uutis- ja ajankohtaisohjelmissa lyhenteiden käyttö on ohjelmatekstityksissä hyväksyttävää, jos sisällön tiivistäminen sitä vaatii. Draaman tekstittämisessä lyhenteitä pyritään välttämään aina, jos mahdollista.

Moni ennen isolla kirjoitettu lyhenne voidaan kirjoittaa nykyään pienellä: esimerkiksi AIDS ja aids tai DNA ja dna ovat kumpikin hyväksytyjä. Lyhenteiden kirjoitusasu- ja taivutusasioissa hyvä apuväline on Kielitoimiston ohjepankki.

3.8 Kellonajat

Suomen kielessä kellonajassa käytetään erottimena pistettä. Sekunnin sadasosat erotetaan pilkulla: 16.23,01. Kellonaikoihin ei yleensä merkitä etunollia, mutta aamuyön tunteihin ne voi selvyuden vuoksi merkitä.

NÄIN

16.23

6.23

00.18

EI NÄIN

16:23

06.23

24.18

3.9 Luvut ja mittayksiköt

Luvut 1–10, 100 ja 1 000 pyritään kirjoittamaan aina auki, mutta suuremmat merkitään numeroin. Ohjelmatekstityksissä lukuajan riittävyys ja merkkipaikkojen säästäminen saattavat kuitenkin olla joskus tärkeämpiä.

NÄIN

Otetaanko kaksi vai kolme lippua?

EI NÄIN

Otetaanko 2 vai 3 lippua?

Tuhannesta ylöspäin numerot jaetaan kolmen numeron ryhmiin, jotka erotetaan toisistaan välilyönnillä.

NÄIN

Mikko voitti lotossa
2 300 000 euroa.

EI NÄIN

Mikko voitti lotossa
2300000 euroa.

Prosentti ja promille kirjoitetaan auki vuorosanoissa. Merkkejä voi käyttää, jos on paljon lukuja tai tarkkaa tietoa, kuten tiedeohjelmassa.

Valuuttamerkkien käyttöä ruututextissä tulee välttää. Rahayksikkö kirjoitetaan auki, jos tilaa on.

NÄIN

Maito maksoi kolme dollaria.
Maito maksoi kolme euroa.

EI NÄIN

Maito maksoi \$3. / Maito maksoi 3\$.
Maito maksoi 3e.

3.10 Krediittirepliikki

Ohjelmatekstittäjällä ja kääntäjällä on oikeus saada nimensä ruutuun, sillä tekijänoikeuslain mukaan tekijä tai tekijät on ilmoitettava siten kuin hyvä tapa vaatii. Nimi tekstityksen lopussa kertoo myös, että tekijä allekirjoittaa työnsä.

Sopiva kohta krediittirepliikille on varsinaisen ohjelman loputtua esimerkiksi lopputekstien alkupuolella teoksen päätekijöiden nimien jälkeen. Jos dialogi tai muu puhe jatkuu vielä lopputekstien aikana tai niiden jälkeen, krediittirepliikki ajastetaan vasta muun tekstityksen loputtua. Näin katsoja tietää, että tulossa ei enää ole tekstitettävää puhetta.

Krediittirepliikille tulee antaa lukuaikaa samoin kuin mille tahansa muulle repliikille, lukuaikaosuituksen mukaan.

Yleensä repliikki keskitetään. Sopivia muotoja ovat esimerkiksi:

Tekstit: Aina Aaltonen

TAI

Tekstit: Aina Aaltonen
Firma Oy

TAI

Tekstittäjä:
Aina Aaltonen / Firma Oy

Jos ohjelmatekstitykseen tulee liitettäväksi käännöstä, käännöksen tekijä merkitään erilliseen repliikkiin ennen tekstityksen tekijää:

Suomennos: Leila Virtanen

TAI

Suomennos: Leila Virtanen
Firma Oy

TAI

Suomentaja:
Leila Virtanen / Firma Oy

Jos tekstittäjä ja suomentaja ovat sama henkilö, merkintätapa voi olla esimerkiksi:

Suomennos ja tekstit: Aina Aaltonen

TAI

Suomennos ja tekstit: Aina Aaltonen
Firma Oy

TAI

Suomennos ja tekstit:
Aina Aaltonen / Firma Oy

Sanasto

Av-teos - audiovisuaalinen eli ääntä ja kuvaa sisältävä teos; audiovisuaalinen teksti.

DVB-tekstitys - erillisenä komponenttina lähetettävä tekstitys, joka näkyy kuvan päällä. Katsoja voi valita saatavilla olevista tekstityksistä haluamansa tai poistaa tekstityksen käytöstä.

Freimi - videon yksittäinen kuva, joita on televisiossa yleisimmässä PAL-formaatissa 25 sekunnissa, englanniksi frame. Muissa formaateissa voi olla eri määrä freimejä sekunnissa.

Idiomaattinen - kielelle ominainen ilmaus tai ilmaisytyyli, jota kieltä äidinkielenään puhuvat pitävät oikeana ja luonnollisena.

Jatkoviiva - repliikin loppuun väilyönnin jälkeen pantava yhdysmerkki, joka kertoo siitä, että virke jatkuu seuraavassa repliikissä.

Ketjuttaminen - repliikkien ajastaminen peräkkäin siten, että niiden väliin jää vain vähimmäistauko.

Kohdeteksti - tässä asiakirjassa: tekstitetty audiovisuaalinen teos.

Koheesio - tekstin sidosteisuus; peräkkäiset sanat, lauseet, virkkeet ja tekstikappaleet liitetään toisiinsa niin, että muodostuu kokonaisuus, teksti.

Koherenssi - tekstin sisällöllinen johdonmukaisuus, yhtenäisyys.

Lähtöteksti - tässä asiakirjassa: tekstitettävä audiovisuaalinen teos; myös alkuteksti, lähdeteksti.

Ohjelmatekstitys - kuuroille ja heikkokuuloisille suunnattu kielensisäinen tekstitys.

Planssi - 1) kuvassa esiintyvän tekstin suomennos, tai 2) aikaa, paikkaa, henkilöiden nimiä ja titteleitä osoittava, kuvaan lisättävä teksti.

Poltettu tekstitys - videokuvaan kiinteästi liitetty tekstitys. Katsoja ei voi vaikuttaa tekstityskieleen tai poistaa tekstitystä käytöstä.

Repliikki - yksittäinen, korkeintaan kahden rivin mittainen ruututeksti.

Substantiivi-ilmaus - substantiivi ja siihen kuuluvat määritteet (substantiivilauseke).

Teema ja reema - teema on tavallisesti lauseen alussa esiintyvä tuttu aihe ja reema lauseessa jäljempänä esiintyvä uusi asia; teemassa esitellään puheenaihe ja reemassa siitä kerrotaan jotakin aiemmin mainitsematonta.

Vuorosanaoviiva - puhujan vaihtumista osoittava viiva, ammattikielessä repliikkioviiva.

